

Geliş Tarihi:

21.10.2022

Kabul Tarihi:

02.11.2022

Yayınlanma Tarihi:

11.11.2022

Kaynakça Gösterimi: Akdemir, İ. O., & Akman, E. (2022). Sınırın iki yüzü: Türkiye-İran sınır duvarı ve hayata etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye'nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*, 21 (Özel Sayı), 274-292. doi:10.46928/iticusbe.1192926

SINIRIN İKİ YÜZÜ: TÜRKİYE-İRAN SINIR DUVARI VE HAYATA ETKİSİ

Araştırma

İlhan Oğuz Akdemir

Sorumlu Yazar (Correspondence)

Fırat Üniversitesi

ioakdemir@outlook.com

Emine Akman

Fırat Üniversitesi

e.akman47@outlook.com

İlhan Oğuz Akdemir, Uluslararası İlişkiler ve Jeopolitik Uzmanı. Uluslararası İlişkiler ve Coğrafya mezunu. 2010'da The University of Nottingham'da "Kentleşme" üzerine postdoktora, 2012 yılında The University of Memphis, Earth Science'ta "Göç ve Kentsel Dönüşüm" üzerine misafir öğretim üyeliği yaptı. Bilimsel çalışmalarını ağırlıklı olarak, siyasi coğrafya, nüfus, göç ve kentleşme temaları üzerine sürdürmektedir. Hâlâ Fırat Üniversitesi İSBF Coğrafya Bölümünde öğretim üyesidir.

Emine Akman, lisans eğitimini Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Coğrafya Bölümünde tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimini de aynı üniversitede Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Anabilim dalında tamamlayan Akman, Fırat Üniversitesi İSBF Coğrafya Bölümü'nde, 100\200 Öncelikli Alan Siyasi Coğrafya Programı'nda doktora yapmaktadır. Bilimsel çalışmalarını ağırlıklı olarak siyasi coğrafya, geri kalmışlık ve sınır üzerine devam ettirmektedir.

SINIRIN İKİ YÜZÜ: TÜRKİYE-İRAN SINIR DUVARI VE HAYATA ETKİSİ

İlhan Oğuz Akdemir
ioakdemir@outlook.com
Emine Akman
e.akman47@outlook.com

Özet

Sınır, devlet egemenliğinin sembolü, güvenliğin kutsandığı sahalardan kolektif bir kimlik olan kavramsal ve ideal olanı kuşatması sebebiyle ‘vatan’ olarak kavramsallaşmıştır. Jeopolitik bir kesinti olan sınırlar, siyasi coğrafya çalışmalarının ‘merkezindedir.’ Dolayısıyla Türkiye’nin coğrafi konumu; son dönemde küresel bir aktör, Avrupa ile gibi nedenlerden ötürü sınır güvenliği ve güvenleştirme eksenini, sınır tezinin temelini oluşturmuştur. Ayrıca özellikle neoliberal politikaların etkisinin artması ile beraber sınır bölgeleri; yoğun mal, bilgi ve insan akışının güzergâhı olmuştur. Sınırlar; duvarların, dikenli tellerin yükseldiği yer yer düşük yoğunluklu çatışma alanları haline dönüşmüştür ve bu durum ülke siyasalarında önemli bir konu olarak varlığını sürdürmektedir.

Amaç: Araştırmanın temel tezi ve amacı; sınır ve mülteci çalışmalarında ve uygulamada sıkça vurgulanan, sınır güvenliği/güvenleştirilmesi ekseninde alınan her türlü güvenlik önleminin eksik olduğu ve sınırların oluşturulması ve güvenliği aşamasında mutlaka “sınır insanların” ve onların günümüzde ve gelecekte yaşamlarını kesintiye uğratmayacak “çok boyutlu sınır modelini” Türkiye-İran sınır duvarı örneğinde açıklamaktır

Yöntem: İrsal veya kalıtsal özelliklere vurgu yapılmasına itiraz ederek “Germen mikrop teorisini” kabul etmeyen “Turner’ın sınır modeli” dönüştürücü bir güç olarak “batılı yerleşimcilerin sınırlar için mücadelesini merkeze alıyordu. Daha sonraki sınır çalışmaları da güvenlik esasına göre (Wisconsin Okulu vb) gelişime devam etti. Çalışma mağdurlar oluşturan tek boyutlu sınır modellerine karşı olarak oluşturulmuş “sınır insanların” günümüzde ve gelecekte sınırda hayatlarını sürdürmesini merkeze alan ve diğer sınır unsurlarını da buna göre dizayn edilmesi mantığına dayalı “çok boyutlu sınır modeli” adı altında yeni bir sınır tezi üzerine bina edilmiştir. Modelin tipik örneği, Türkiye-İran sınır duvarı verileri üzerinden geliştirilen öngörülerdir.

Bulgular: Sınır güvenliği mantığına dayalı uygulamalar, sınırlarda yaşayan nüfus düşünülmeden kurgulanmıştır. Türkiye-İran sınırına örülen duvar ile geçirgenliği ortadan kalkan ve sınır boyunca görülen “illegal, kaçak, gölge sınır ticareti” sınırlandırılmıştır. Böylece geçim kaynakları engellenen sınır insanları, iç bölgelere göç edecek, sınırda olması gereken güvenilir ve caydırıcı nüfus yoğunluğu azalacaktır. Kaldı ki sınırı terk eden göçmenler, büyükşehirlerde Türkiye’de yaşayan göçmenlerin Türk toplumunun sosyal ve kültürel yapısı için bir tehdit oluşturduğu ve göçmenlerin kriminalize edilerek, çeşitli suçlarla eşleştirilmesi gibi söylemlerle karşılaşacak, bu da farklı sorunları gündeme getirecektir.

Özgünlük: Tek boyutlu “güvenlik” ekseninde doğru olarak düşünülen sınır modelinin, çok boyutlu çok faktörlü fizibiliterde sınır insanları ve sınırın geleceği açısından risk oluşturacağı bilinmelidir. Araştırmada; Türkiye-İran sınır güvenliği için inşa edilen duvarların oluşturduğu çok boyutlu olumlu ve olumsuz ortamlar, öngörülen ampirik sonuçlarına karşılık, öngörülme-yen olası olumsuz senaryolar ile birlikte kurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Coğrafya, Güvenleştirme, Sınır, Sınır Güvenliği, Mülteci

JEL Sınıflandırması: R23

TWO FACES OF THE BORDER: TURKEY-IRAN BORDER WALL AND ITS IMPACT ON LIFE

Abstract

The border is conceptualized as the 'homeland' because it encompasses the symbol of state sovereignty, the sanctuary of security, and the conceptual and ideal, which is a collective identity. Borders, as a geopolitical interruption, are 'at the center' of political geography studies. Therefore, Turkey's geographical location; Recently, the border security and securitization axis has formed the basis of the border thesis due to reasons such as a global actor, with Europe. In addition, especially with the increase in the effect of neoliberal policies, border regions; It has been the route of intense flow of goods, information and people. Limits; The place where the walls and barbed wires rise has turned into low-intensity conflict areas and this situation continues to exist as an important issue in the country's policies.

Purpose: The main thesis and purpose of the research; The Turkey-Iran border model, which is frequently emphasized in border and refugee studies and practice, where all kinds of security measures are lacking in the axis of border security/securitization, and which will not interrupt the "border people" and their lives today and in the future, during the creation and security of the borders. is to explain in the example of the wall.

Method: "Turner's frontier model", which did not accept the "Germanic germ theory" by objecting to the emphasis on racial or hereditary characteristics, centered the "western settlers' struggle for borders" as a transformative force. Later border studies continued to develop on the basis of security (Wisconsin School etc.). The study is built on a new border thesis called the "multidimensional border model", which is based on the logic of "border people" to continue their lives at the border today and in the future, which was created against the one-dimensional border models that create victims, and based on the logic of designing other border elements accordingly. The typical sample of the model is the predictions developed on the Turkey-Iran border wall data.

Originality: It should be known that the border model, which is considered correctly on the one-dimensional "security" axis, will pose a risk for the border people and the future of the border in multidimensional multi-factor feasibility. In the research; The multidimensional positive and negative environments created by the walls built for the Turkey-Iran border security have been constructed together with the possible unforeseen negative scenarios, despite the predicted empirical results.

Keywords: Political Geography, Securitization, Border, Border Security, Refugee

JEL Classification: R23

GİRİŞ

İnsanoğlu yeryüzünde yaşamını devam ettirdiği tarihten beri güvenlik, korunma ve hayatta kalma mücadelesini de devam ettirmektedir. Bu bağlamda İlhan'ın (1999) belirttiği gibi “kişi için ev, toplum için coğrafya, güvenliğin ve diğer yaşam şartlarının sığınakları olma değerini taşımanın ve coğrafya toplumun evi; güvenlik aradığımız, barındığımız, doyduğumuz ve son olarak kaldığımız yerdir” (İlhan, 1999:5). Günümüzde devletler, sınırları içerisindeki doğal kaynakları koruma, kullanma ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmak ister. Bunun için devletler sınırlarından geçen her türlü mal, sermaye ve hareketliliği doğal olarak kontrolü altında alma ve tutma hakkına sahiptir. Sonuçta sınır güvenliğinin sağlanması devletler için stratejik öneme sahiptir. Sınra yönelik algının değişmesi ve interdisipliner bir alana dönüşen sınırlar, salt haritalarda basit bir hat olmaktan öte sosyo-ekonomik ve kültürel temasın yaşandığı sınır bölgeleri olarak ele alınmaktadır. Bu anlamda yeryüzünde sınır güvenliğinin sağlanmasında ve sınırın istikrarında coğrafi şartlar önemli rol oynamaktadır. Bunun için yüksek dağ sıraları, yaylalar, akarsular gibi doğal unsurlar, sınırların tespit edilmesinde en çok tercih edilen doğal yapılardır.

Devletlerin sınırlarının güvenliklerini sağlama çabası, küreselleşme olgusu ile “tehdit eksenli güvenlik” anlayışının yerini “risk eksenindeki güvenlik” anlayışına bırakması (Önen, 2015) sonrasında daha da zor hale gelmiştir. Türkiye jeopolitik, etnik ve kültürel nedenlerden kaynaklı savaşların, istikrarsızlıkların yaşandığı Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslara yakın bir coğrafyada yer almaktadır. Bu yüzden meydana gelen olaylardan doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmektedir. Sınır güvenliğini sağlamak için örülen duvar ve dikenli teller, devlet iktidarının coğrafi göstergesi olan teritoryanın korunmasını ifade etmektedir. Baud ve Shendel'in (1997) ifade ettiği gibi devletlerin sınır geçişlerine kısıtlama getirmesinin bir amacı da ideolojiktir. Dolayısıyla sınır geçişlerinde akrabalığın kullanımı ve mübadele biçimleri ideolojik bir sorun haline gelmiştir (Baud ve Shendel, 1997:214).

Sınırlar, hafızalarda kırmızı çizgi olarak yer eden ve uluslararası ilişkiler başta olmak üzere coğrafya, sosyoloji ve birçok disiplinin üzerinde çalışmalar yürütülen akademik çalışmaların ilgi odağı haline gelmiştir. Dolayısıyla sınırda yaşam ve sınır insanları bu çalışmaların en önemli konuları olmuştur. Böylece sınırdaki hayat, sınır insanı, sınır kültürü, sınırın geçişkenliği/geçirgenliği kimi zaman birleştirici kimi zaman da ayırıcı olmaktadır. Sınır bölgesinde yaşayan insanlar, sınırın ‘öteki’ tarafı ile sosyal, siyasal ve ekonomik bağlar kurmaya çalışmaktadır. Sınır bölgesi insanları ile ilgili olarak Martinez (2002)'in de ifade ettiği gibi ‘sınır insanların sınıflandırılması hem bir ulus devletin sınırları içerisindeki farklı gruplar arasındaki ilişkileri anlamak hem de sınırın ‘öteki’ tarafı ile kurulan ilişkileri açıklamak için önemlidir (Martinez, 2002:7). Devletlerin bütün engellemelerine karşın sınırın diğer tarafı ile ilişkiler sürmeye devam edecektir.

KURAMSAL TARTIŞMA

Sınırın Güvenlikleştirilmesi: “Yükselen Sınır Duvarı”

Geçmişten günümüze “güvenlik” kavramı birbirinden farklı şekillerde kullanılmaktadır. Güvenlik için farklı tanımlamalar yapılmasına rağmen Buzan (1991) güvenlik ile ilgili olarak ‘kesin bir tanım oluşturulmasını reddederek, kesin bir tanım yapılmasını tartışmalı kavramların sosyal bilimdeki işlevini yanlış olarak değerlendirmektedir’ (Buzan, 1991:3-4). Öte yandan güvenlik ile ilgili olarak Brauch (2008) ‘bireysel veya toplumsal bir siyasi değer olarak güvenliğin bağımsız anlamından söz etmenin zorluğunu, daima bir bağlam, belirli bir bireysel değer sistemi ve bunların hayata geçirilmesi ile ilgili olduğunu’ (Brauch, 2008:28) ifade etmektedir. Güvenlik kavramının birbirinden farklı tanımlaması yapılmıştır ancak, en kapsayıcı ve genel anlamı ile güvenlik, ‘temel değerlere karşı tehdidin yokluğu’ (Baylis ve diğerleri, 2008:229) olarak tanımlanabilir.

Both (1991) ‘geleneksel güvenlik anlayışını, üç unsurun karakterize ettiğini belirterek, bunları; askerî tehditlerin öne çıkarılması, güçlü karşı koyma gerekliliğinin vurgulanması, statüko eğilimli ve devletleri merkeze koyması şeklinde sıralamaktadır’ (Booth, 1991:318). “Güvenlikleştirme” kavramını güvenlik çalışmaları alanına yerleştiren Kopenhag Okulunun eleştirel inşacı analizcileridir. 1980 yılından sonra gelişim sağlayan Kopenhag Okulu, özellikle güvenlik tehditlerinin ortaya çıkışı ve kapsamı konularında eleştirel yaklaşım getirilmesine katkı sağlamıştır (Hisarlıoğlu, 2019:1).

Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde ulus-devletlerin askerî güvenliklerini öne çıkaran güvenlik anlayışı, küresel güvenlik gündemine hâkim olmuştur. Bunun teori ve pratiğe dönüşümü, sosyo-ekonomik eşitsizlikler, çatışmaların adil ve barışçıl yollarla çözümü, toplumsal kimliğe bağlı güvenlik kaygıları gibi konuların güvenlik gündeminin dışına itilmesi sonucunda meydana gelmiştir. Bu dönem boyunca geleneksel-realist yaklaşımların gölgesi altında kalan güvenlik olgusu, Soğuk Savaş’ın bitmesi ile değişen güvenlik tanımı ve alternatif yaklaşımların etkileri görülmeye başlanmıştır. Özellikle iki kutuplu dünya düzeninin ortadan kalkması ile beraber küresel ve ulusal siyasetin askerî güvenlik merkezli gündemin yerini, küreselleşen tehditleri içine alan ‘yeni güvenlik’ anlayışı ortaya çıkmıştır (Bilgin, 2010).

Güvenliğe birbirinden farklı tanımlamalar yapılması ve 1990 yılından itibaren eleştirel güvenlik yaklaşımının yerleşmesiyle birlikte güvenlikle ilgili yeni eğilimler ortaya çıkmıştır. Brauch (2008) güvenliğin yeniden kavramsallaşması ile ilgili olarak; güvenlik kavramları, gösterilen referans nesnelere, risk altındaki değer ve tehdit kaynağı şeklinde gruplandırmaktadır (Tablo 1). Kopenhag Okulu bir meselenin ‘gerçek bir güvenlik tehdidi meydana getirip getirmediğini irdelemek yerine bu durumu çerçeveyen söylemin nasıl inşa edildiğine odaklanır. Kısaca bir sorunun “güvenlikleşebilmesi” için siyasi elitlerin veya güvenlik politikalarına etkisi olan grup ve kişilerin sorunu, acil önlemler almayı gerektirecek kadar ciddi bir güvenlik sorunu olarak ele alması gerekir (Hisarlıoğlu, 2019: 2).

Tablo 1. Güvenliğin Tanımlanması ile İlgili Tanımlamalar

Güvenlik Kavramları	Gösterilen-Referans Nesnelere (Kimin Güvenliği?)	Risk Altındaki Değer (Neyin Güvenliği?)	Tehdit Kaynağı (Kimden, Neden Koruma?)
Ulusal güvenlik (siyasî ve askerî boyut)	Devlet	Egemenlik, toprak bütünlüğü	Diğer devletler, terör ve terörizm (devlet dışı aktörler)
Toplumsal güvenlik (boyutu)	Milletler toplumsal gruplar	Ulusal birlik, kimlik	(Devletler) milletler, göçmenler, yabancı kültürler
İnsan güvenliği	Bireyler, insanlık	Beka, hayat kalitesi	Devlet, küreselleşme, küresel çevre sorunları, doğa, terörizm
Çevresel güvenlik (boyutu)	Ekosistem	Sürdürülebilirlik	İnsanlık
Cinsiyet güvenliği	Cinsiyet ilişkileri, yerli halk, azınlıklar, çocuklar, yaşlılar	Eşitlik, adalet, kimlik, dayanışma, sosyal temsil (representations)	Ataerkil, totaliter kurumlar (hükümetler, dinler, elitler, kültür), hoşgörüsüzlük (intolerance), şiddet

Kaynak. Brauch (2008, s. 29)

“Güvenikleştirme” ilk olarak Ole Waever’in ‘Securitization and Desecuritization’ adlı makalesinde ortaya atılmıştır. Güvenikleştirme yaklaşımı, “dil kuramının yardımı ile” siyaset teorisinin unsurlarından faydalanarak ve sosyal inşacılık perspektifini kullanarak “yeni ve kapsayıcı bir çerçeve oluşturmayı” hedeflemektedir (Weaver 1995:55; Waever, 2003:9). Kopenhag Okulu bir problemin ne zaman güvenlik sorunu haline geldiği ile ilgili olarak; güvenliğin de ‘bizzat kendisinin yeniden siyasallaştırıldığı’ söyleyerek yeni bir ‘güvenlik ve siyaset’ gündemi önerisi getirirler. Yapılan bu öneri, güvenliğin yeniden inşa süreci, güvenikleştirmedir. Birçok açıdan eleştirilen güvenikleştirme kuramı, birbirinden farklı ampirik çalışmaya uygulanarak, çalışmalara konu olmuştur. Bu konuların başında göçün güvenikleştirilmesi, terörizm, ulus ötesi suçlar, sınırlar, kalkınma ve insan güvenliği gelmektedir.

Sınır ve sınır bölgeleri 20. yy’nin sonuna kadar askerî ve uluslararası politikalar nedeni ile ulus-devletlerin kalkınmalarına öncelik vermediği için göz ardı edilen mekânlardı. Sınır bölgelerinin sahip oldukları stratejik konumu, kaçakçılık, sınır ötesi ticaret, sınırın öteki tarafı ile kurulan akrabalık ilişkileri, kültürel alışveriş gibi nedenlerden dolayı son yıllarda üzerinde en fazla çalışma yapılan konulardan biridir. 11 Eylül saldırıları sonrasında küresel olarak yaygınlık kazanan ‘ulusal egemenlik’ ve ‘sınır güvenliği’ kavramlarına eleştirel yaklaşımlar getirilmiştir. Sosyal bilimciler bu tartışmaları, sınır ve hukuk ilişkisini devletin sınır alanlarında kurguladığı özel egemenlik ve şiddet

rejimleri üzerinden yürüttüler. Türkiye-İran sınırında da sınırdan izinsiz geçenlerin engellenmesi amacı ile yükselen duvarlar, tel örgüler, gözetleme kuleleri ve devriye gibi uygulamalara başvurulmaktadır.

Jeopolitik açıdan sınır; siyasi mekânları, olayları açıklamak için kullanılmaktadır. Bu yüzden siyasi coğrafya açısından ülkeler arasındaki sınır belirleme ve sınır güvenliği stratejik öneme sahiptir. Newman'ın (2005) ifade ettiği gibi “ Bir sınırın özü ‘kendi’ni ‘öteki’nden ayırmaktır. Dolayısı ile sınırın en büyük işlevlerinden biri bir engel olarak rol oynamaktır. Dolayısı ile sınırlar, girilmesi istenmeyen ‘zararlı etkenleri (göçmen, eşya, silah, uyuşturucu madde gibi) dışarda bırakarak engeller.” (Newman, 2005:14-15). Ulus-devlet bakımından sınırlar devletin egemenliğini, vatandaşlık haklarını, sorumluluklarını ve güvenliğini pekiştirip tamamlayan önemli araçlar iken sınırda yaşayan insanlar için fırsatlar ve engellerdir (Kamazima, 2004:1-29). Dolayısıyla sınırlar, devletlerin egemenliklerinin zayıfladığı, yer yer geri kalmış olan sahaları temsil etmektedir.

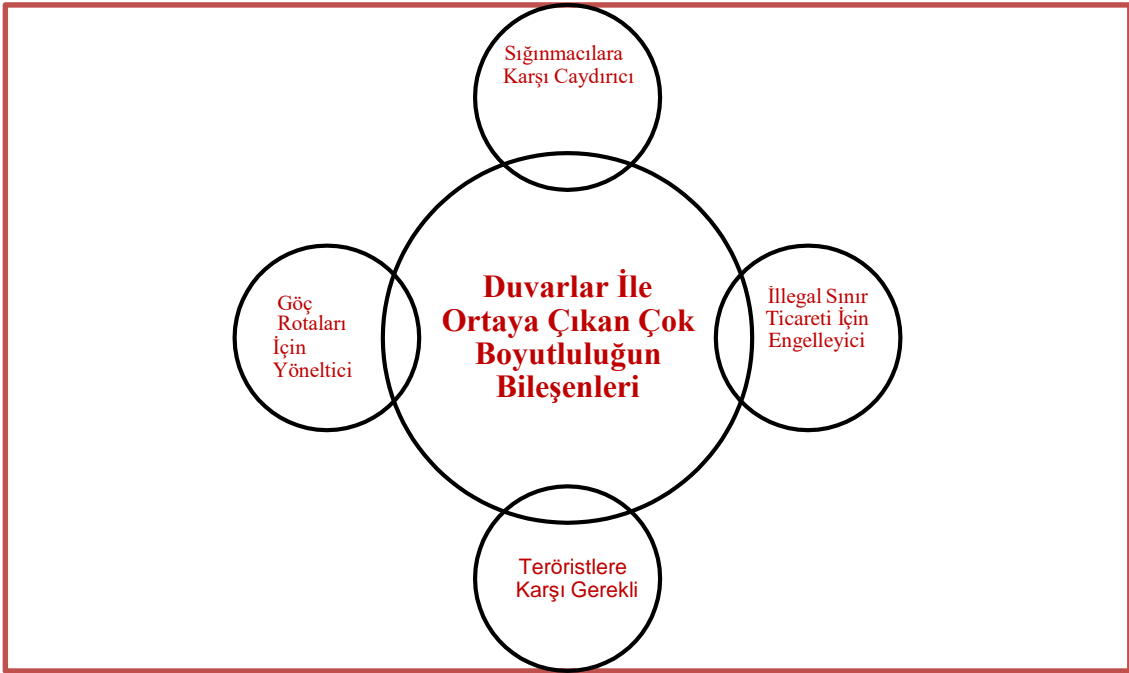
Devletlerin sınırlarının güvenliğini sağlama çabası, ‘tehdit eksenli güvenlik’ anlayışı özellikle küreselleşme ile beraber yerini ‘risk eksenli güvenlik’ anlayışına bırakmıştır (Önen, 2015). ‘Ötekini’ dışarda bırakmak için ‘duvar inşa etme, yeni bir olgu olmayıp tarihî geçmişi Çin Seddi’ne, Kuzey İngiltere’deki Hadrian Duvarı’na dayanmaktadır ve bu duvarlar özellikle kuzey sınırını akıncı hareketlerine karşı korumak için yapılmış eski sınır duvarlarıdır. Modern dönemde ise sadece dışardan gelen ‘tehditlere’ karşı değil içerde var olan çatışmaları engellemek amacı ile Berlin Duvarı Doğu Almanya’yı Batı Almanya’dan ayırmak için örülen duvardan birisidir. Küreselleşme ile beraber sınırların geçirgen olduğu bu dönemde artan düzensiz göçmen akınları, sığınmacı ve ‘öteki’leri dışarda bırakmak amacı ile devletler, sınırlarına politik amaçlarla duvarlar örmeye başlamıştır.

Günümüz devletlerinin çoğu sınırlarında yabancı olarak gördüklerini dışarda tutmak için sınırlarına tam kapasiteli yüksek sınır duvarları örmektedir. Bu sınır duvarlarının belki de en önemlisi yaşanan insanlık dışı olaylar ile gündemden düşmeyen ABD-Meksika arasındaki sınır duvarıdır. Öyle ki ABD’de politikacıların seçim vaadi bu sınıra ek duvar inşa etmek olmuştur. Türkiye de özellikle stratejik konumundan ve göç rotalarının kavşak noktasında yer almasından dolayı kara sınırlarına duvarlar örmeye hız vermiştir. Güneyde Suriye iç savaşının yaşanmaya başlamasının ardından Türkiye, sınır güvenliği sağlamak amacıyla duvar örmeye başlamıştır. 837 km’lik olan bu sınır duvarı, dünyanın en uzun üçüncü sınır duvarı olma özelliğine sahiptir. Yine Türkiye, İran’la olan sınırına yasadışı düzensiz göçmen geçişlerini kontrol etmek, terör saldırıları ve kaçakçılığı önlemek amacı ile sınır duvarı inşa etmektedir.

Sınır duvarları esas olarak güvenlik ve ekonomik kaygılar nedeni ile motive edilmektedir. Özellikle 11 Eylül sonrasında devletler sınır güvenliğini sağlamaya yönelik politikalar oluşturmuştur. Artan savaşlar, düzensiz göçmen hareketliliği ve illegal sınır ticaretine karşı dünyada kara sınırlarına duvar

ören devletlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Önemli bir dönüm noktası olan 1989 Berlin Duvarı'nın yıkıldığı süreçte dünyada sadece 15 tane sınır duvarı varken günümüzde bu sayı ciddi şekilde artış göstermektedir. Elbette bu artış, küreselleşmenin etkisi ile sınırsız bir dünyanın sadece ütopyadan ibaret olduğunu göstermiştir. Carter ve Poast'un (2017) belirttiği gibi 'devletler göçü ve göçmeni duvar inşa ederek engelleme çabasıdadır fakat inşa edilen bu duvarlar işe yaramayacaktır' (Carter ve Poast, 2017).

Devletlerin egemenlik sahalalarının göstergesi olan sınırlar, yerini günümüzde yüksek teknolojiler ile korunan yüksek güvenli ve yükselen sınır duvarlarına bırakmıştır. 20. yüzyıla kadar devletler sınırlarını daha çok gözetleme kuleleri ve kontrol noktaları ile korurken günümüzde bu önlemlere ek olarak sınırlarda devriye yolları, dikenli teller, algılayıcı sensörler, kızıl ötesi kameralar, duvarlar ve aydınlatmalar ile çok kontrollü güvenleştirilmiş sınır bölgeleri meydana getirmiştir. Günel (2002)'in sınır duvarları ile ilgili olarak 'günümüzde sınır duvarları, sabit temeller üzerinde sınırlara inşa edilen bariyerlerden çok daha fazlasını ifade etmektedir. En geniş ifade ile 'duvar' metaforu, karmaşık teknolojileri, kontrol yöntemlerini, yasama hükümlerini ve 'sınırı koruma' söylemini kapsayan bir kavramdır' demektedir (Günel, 2002: 69).

Şekil 1: Sınır Duvarı Bileşenleri

Bununla birlikte duvarlar ile sağlanan hudut güvenliği çok boyutlu sonuçları olabilecek bir siyasi seçenektir. Devlet için elzem ve öncelikli, teröristlere karşı gerekli, sığınmacılara karşı caydırıcı, göç rotaları için yöneltilici, sınırdaki komşu topluluklar için ayırıcı, illegal sınır ticareti için engelleyici, sınırdaki vatandaşlar için geçimi zorlaştırıcı, kaçakçılar için gelir düşürücü, sınır nüfusu için sınırı terk etme nedenidir. Sınır duvarı hem soyut-sosyal bir argümanı hem de somut-materyal bir anlamı barındırmaktadır. Söz konusu bu iki anlamlılıktaki sosyal ayırım, sınır duvarının iki tarafındaki 'biz' ve

'onlar' ayrımı ile ortaya çıkarken, materyal ayırım duvarın yüksekliği, kalınlığı ve sahip olduğu teknik özelliklerle ortaya çıkmaktadır (Brown, 2011: 89). Sınır duvarlarının sayısının her geçen gün arttığı günümüzde sınır kavramının da anlam ve dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Duvarlar sığınmacılara karşı caydırıcı güç, illegal sınır ticareti için engelleyici bariyer, göç rotaları için yöneltici ve teröristlere karşı gereklidir.

BULGULAR

Türkiye-İran Sınır Güvenliği

Hayatını sınır üzerinden sürdüren insanlar için sınır, bir fırsattır. Dolayısıyla Flynn'in (1997) belirttiği gibi 'sınır sakinleri, serbestçe öteki tarafa gidip gelebiliyorsa o zaman sınırlar onlar için fırsat koridorlarıdır (Flynn, 1997:313). Sınırların en önemli stratejik özelliği çelişkili ve çok yönlü olmalarıdır. Sınırlar bir yandan dış dünya ile aramızdaki engeller konumunda iken öte yandan dış dünya ile temas yerleri ve giriş kapılarıdır (Anderson ve O'Dowd, 1999: 595). Dolayısıyla Banerjee'nin (2010) ifade ettiği gibi 'sınırlar salt çizgilerden meydana gelmezler. Sınırlar aynı zamanda yerleşilen gri bölgelerdir veya bir devlet otoritesinin bittiği ve diğerinin başladığı mekânlardır (Banerjee, 2010:138). İşte bu yüzden sınırlar çok aktörlü ve çok işlevli yapıya sahiptirler.

Bir sınırın özü 'kendi'ni 'öteki'nden ayırmak olduğu için sınırın en önemli işlevlerinden biri engel görevi görmektir. Böylelikle sınırlar girilmesi istenmeyen 'zararlı' etkenleri –göçmen, silah, uyuşturucu madde ve kaçak mallar- dışarıda bırakmayı amaçlar (Newman, 2005: 14-15). Turner (2008)'ın bakış açısına göre vatandaşlık kimlik, toplum ile politik, ekonomik ve kültürel kaynaklarla bağlantılıdır (Turner, 2008). Türkiye-İran sınırında da 'Turner'ın sınır modeli dönüştürücü bir güç olarak batılı yerleşimcilerin 'Güvenlikli' sınır olgusunu merkeze almaktadır. Bu çalışmada Türkiye-İran sınırında günümüzde ve gelecekte sınırda yaşamlarını sürdüren insanların 'çok boyutlu sınır modeli' adlı yeni bir sınır tezi üzerine bu çalışma yürütülmüştür.

Türkiye-İran sınırı 1639 yılında Kasr-ı Şirin Antlaşması ile belirlenen ve küçük çaplı değişiklikler dışında, Ortadoğu'nun en istikrarlı siyasi sınırlarından birisidir. Kuzeyde Azerbaycan, güneyde Irak sınırı ile kesişen Türkiye-İran sınırı, Türkiye'nin ikinci en uzun sınırınıdır. Bu sınır yükseltisi 2500-3000 m'yi aşan dağlık bir sahadan geçmektedir. Genel olarak bu sınır, Kuzeyde Azerbaycan'a bağlı Nahçıvan, İran ve Türkiye topraklarının kesiştiği Aras Nehri üzerinden başlamaktadır. Daha sonra Şemdinli'nin Güneydoğusundaki Kelşin Gediği'nde Türkiye, İran ve Irak sınır ayırımında son bulmaktadır. Sınır genel olarak dağların doruklarını takip ettiği gibi bazı yerlerde doğu-batı doğrultusunda akarsu vadileri ve ovaları da takip etmektedir. Sınırın Iğdır ve Doğubeyazıt Ovası'ndan geçtiği yerler Türkiye-İran sınırının en alçak sahalarını meydana getirmektedir (Deniz ve Doğu, 2011: 52).

Türkiye-İran sınırı dağlık alandan geçtiği için sınır güvenliğinin sağlanmasında zorluklar yaşanmaktadır. Türkiye-İran sınırı fiziki güvenlik sistemi projesi çalışmaları neticesinde sınırın Ağrı bölümüne 2020 yılında yapılmaya başlanan güvenlik duvarı ile sınır korunmaya çalışılmaktadır. Sınırdaki güvenlik

duvarının yanı sıra gözetleme kuleleri, gece görüşlü termal kameralar, harekete duyarlı sensörler ve optik kuleler yardımı ile sınırdan göçmenlerin, kaçakçılık yapanların ve teröristlerin geçmeleri engellenmektedir. Ancak genel olarak sınıra örülen duvar tam anlamı ile bir koruma sağlayamamaktadır. Entegre güvenlik sistemi doğrultusunda duvarların üzerine jiletli teller yerleştirilmekte böylece sınır geçilmez hale getirilmektedir. Ağrı-İran arasındaki 87 km'lik sınırın 83 km'sine sınır duvarı yapılmıştır (Söylemez, 2022: www.aa.com.tr). Zor bir topoğrafyaya sahip bu sınır hattı, güvenliğin sağlanması amacıyla yapılan sınır duvarı ile “caydırıcı” olmuştur. Çünkü sınıra örülen duvar her ne kadar yasadışı göçmenlerin geçişini engellemek amacı ile yapılmışsa da sınırdan geçişler tam olarak önlenememiştir

Foto 1: Türkiye-İran Sınırının Ağrı Bölümündeki Sınır Duvarı. (Söylemez, 2022.)

Türkiye-İran sınırı sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından geri kalmış bölgelerden birisidir. Bölgede en önemli sorunlardan biri olan güvenlik zafiyetidir ve bu nedenle bölgeden büyükşehirlere göç bölgenin kaderi haline gelmiştir. Bölgenin geri kalmışlığında topoğrafyanın zorlu oluşu ve sert iklim şartları nedeni ile temel geçim kaynakları olan tarım ve hayvancılıktan istenilen verim alınamamaktadır. Böylelikle insanlar bölgeden göç etmekte ve bu durum boşalan sınır köylerinde güvenlik açığının meydana gelmesine neden olmaktadır. Bölgeden göçün önüne geçilmesi için sınır kimi zaman ‘**fırsat**’ kapısı olmuştur. Tarım ve hayvancılık yapan ve geçimlerini sağlayacak miktarda verim alamayan bölge halkı, sınırın öteki tarafı ile illegal sınır ticareti yapmaktadır. Devletin, sınırlarının kontrolünü sağlaması en doğal haktır ancak sınır köylerinde yaşayanların göç etmelerini engellemek için küçük çaplı sınır ticareti yapılmasına kısmen izin verilmesi bölge için önemlidir.

Foto 2: Van-İran Sınır Hattında İnşa Edilen Duvar. <https://tr.euronews.com/2021/07/22/turkiye-iran-s-n-r-na-yasa-d-s-gecisleri-onlemek-icin-duvar-insa-ediliyor> (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022)

Donan ve Wilson'a (2002) göre 'sınırlar ve kaçakçılık bir dereceye kadar birbirlerine göre tanımlanmıştır. Çünkü tanımı gereği de kaçakçılığın gerçekleşmesi için mutlaka bir devletin, sınırı ve devletin yasal olarak neyin ihracatı ile neyin ithalatının yapılabileceğini bildirmesi gerekir (Donan ve Wilson: 2002: 177). Baud ve Schendel (1997) ise kaçakçılığı 'siyaset ve ekonominin bir arada bulunduğu tipik bir sınır eylemi olarak tanımlayarak, devletlerin sınır ticaretini kanunlarla kısıtlamaya çalıştığını ifade etmektedir (Baud ve Schendel, 1997: 23). Fakat sınır bölgelerinde yaşayanlar ile illegal olarak tanımlanan ticareti; kaynakların kıtlığı, yoksulluk, malların pahalılığı ve çekicilik gibi nedenlerden dolayı gerçekleştirmektedirler. İlegal sınır ticareti ile ilgili çalışmalar yapan Sikder (2005) 'kaçakçılığın devletler için yasadışı olarak kabul edilmesine karşın bu ticaretin, sınır bölgelerinde yaşayan yoksul insanların yaşamlarını devam ettirmeleri için gerekli olduğunu ifade etmektedir (Sikder, 2005: 432). Türkiye-İran sınır bölgesinde de her ne kadar duvar ile engeller oluşturulmaya çalışılsa da tam anlamı ile geçişlerin kontrol altına alındığı söylenemez.

Duvarla Yaşamak

Dünya genelinde artan terörizm, ekonomik sıkıntılar, artan düzensiz göçmenler ve küresel siyasi krizlerden dolayı devletler, sınırlarında daha fazla güvenlikleştirme amaçlı çalışmalara ağırlık vermektedir. Günümüzde gelinen noktada devletler sınır duvarı inşa etme yarışı içerisinde politikalar üretmektedir. Ancak inşa edilen bu sınır duvarlarının göçmenlerin geçişini ne yazık ki engelleyemediği ve geçişlerin halen devam ettiği görülmektedir. Yasadışı göçmenlerin devlet sınırlarını aşmak için geçmeye çalıştıkları sınır duvarlarında yaşanan ölüm olayları ve insanlık dışı uygulamalar her geçen gün artmaktadır. 2000-2014 yılları arasında sınırı geçmek isterken yaşamını kaybeden insanların sayısı 40.000'nin üzerindedir (Brian ve Laczko, 2014: 11). Göçlerin sürekliliğine ve göçmenlerin yerleşiklik kazanmasına karşın, küreselleşme ile beraber yolculukların ucuz, ulaşımın yeni teknolojiler ile daha erişilebilir olması insanların ülke sınırlarını aşarak, tek bir ülkeye bağlı olma düşüncesinin zayıflamasına neden olmuştur (Karaçay, 2012: 412).

Özellikle 2000’li yılların başında devletler sınırlarından yasadışı göçmenlerin geçişlerini engellemek, terörü azaltmak ve güvenlik amaçlı olarak sınırlarına duvar örmeye başlamıştır. Türkiye stratejik konumu ve göç güzergâhlarının kavşak noktasında bulunmasından dolayı sınırlarına duvar örmeye başlayan devletlerin başında gelmektedir. Türkiye özellikle kara sınırlarına duvar örerek, dikenli teller çekerek, gözetleme kuleleri yaparak, yüksek teknolojiye gece görüş sistemleri kurarak sınırlarının güvenliğini sağlamaktadır. Bu bağlamda Türkiye-İran sınırında Cumhurbaşkanlığınca sınır fiziki güvenlik sistemi projesi kapsamında yürütülen ve İçişleri Genel Müdürlüğü Sınır Yönetimi Daire Başkanlığı koordinasyonunda Türkiye-İran sınırında güvenlik duvarı inşa edilerek, sınır güvenliği sağlanmaktadır.

‘Sınır İnsanı’ olmak ve sınırdaki yaşamını devam ettirebilmek için insanlar çetin imtihanlardan geçmek zorunda kalmaktadır. Herkesin üzerinde tartıştığı ve devletin tedbir almaya çalıştığı illegal sınır ticareti, sınır bölgelerinde yaşayanların en büyük geçim kaynakları arasındadır. Yasadışı, siyah ticaret, illegal ticaret ve kavramların kullanıldığı sınırın öteki tarafı ile yapılan ticaret, sınırdaki yaşayanlar için stratejik öneme sahiptir. Sınır insanlarının bu ticareti için Gupta ve Ferguson’un da ifade ettiği gibi “sınır bölgelerindeki illegalite alanlarına bakarak bu görmezden gelmenin devletin güçsüzlüğüne işaret etmediğini, sınır bölgelerindeki bu tür faaliyetlerin ifşasının devletin toprak bütünlüğü iddiasını zedeleyeceği için görünmez kılınması gerektiğini belirtmektedirler (Gupta ve Ferguson, 1992: 11). Her yönü ile sınırdaki yaşam başlı başına büyük çaba gerektirmektedir.

Sınır bölgeleri özellikle devlet otoritesinin en fazla hissedildiği mekânlar olarak karşımıza çıkmasına rağmen yapılan akademik çalışmalarda sınırları, insandan arındırılmış mekânlar olarak görme eğilimi söz konusudur. Fakat bunun tam tersi olarak sınır bölgelerinde yaşayan nüfusun burada kalmaları başta ‘güvenleştirme’ açısından stratejiktir. Sınırın tenhalaşmasının önlenmesi ve sınır güvenliğinin sağlanması açısından nüfusun sınırdaki kalmasına yönelik devletin politikalar geliştirmesi gerekir. Türkiye-İran sınırı da ekonomik açıdan geri kalmış, güvenlik zafiyetinin olduğu ve nüfusun seyrek olduğu bir bölgeyi meydana getirmektedir. Sınır köylerinde durum ilçelere nazaran daha kötü bir haldedir. Sosyo-gelişmişlik sıralamasında son sıralarda yer alan bu sınır yerleşmeleri, sınıra örülen duvar ile geri kalmışlıklarına mahkûm bırakılmış durumdadır. Aynı zamanda bölgenin geri kalmışlığında başta güvenlik problemi olmak üzere sert iklim şartları, ulaşım sorunu, göç ve topoğrafyanın etkisi de büyük rol oynamaktadır.

Öte yandan üzerinde durulması gereken önemli konulardan birisi de sınır insanlarının gündelik yaşam pratikleri olarak meydana getirdikleri bir sınır kültürünün olmasıdır. Kültürel temasın en fazla yaşandığı yerler sınır bölgeleridir. Birlikteliğin sembolü ve güçlü bir şekillendirici özeliğe sahip olan kültür, sınır bölgelerinde yaşayan insanları bir arada tutarak onların ayakta kalmasını sağlamaktadır. Sınır kültürü ve sınırın öteki tarafı ile ilişkiler ile ilgili olarak Brunet-Jailly ve Dupeyron (2007) “sınırın her iki tarafındaki topluluklar arasında kültürel farkın belirgin olması halinde sınırın etkisini artırdığını fakat sınırdaki topluluklar arasındaki kültürel bağların az olması halinde sınırın işlevini

zayıflattığını ifade etmektedir (Brunet-Jailly ve Dupeyron, 2007, 6-7).

Çok boyutlu ve dinamik olan sınır bölgelerinde yapılan sınır ticareti ile illegal ticaret, yasadışı sığınmacı ve mülteci geçişleri, terör, uyuşturucu, insan kaçakçılığı gibi birçok faaliyet yapılmaktadır. Dolayısıyla sınır bölgelerinde yaşayan insanlar, bu olaylardan doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde sınırlar, salt fiziki engeller olarak görülürken günümüzde sınır bölgesinde yaşayan insanların yaşam tarzlarının, yönetim biçimlerinin ve ekonomik farklılıklarının olduğu hatlar olarak ele alınmaya başlanmıştır. Sınır bölgesi insanları ile ilgili olarak Barth'ın (1960) ifade ettiği gibi "sınır bölgelerinde yaşayan sınır insanları, sınırdaş sınır bölgesindeki insanlar ile ilişkiler kurar, sınırın öteki tarafındaki insanlar ile etkileşime geçer böylelikle zamanla bir ilişkiler ağı oluşur (Barth, 1960:19-20). Sınıra yerleşik olan 'sınır insanları'nın zor olan hayat şartları sınır duvarı ile daha da zorlaşmaktadır. Sınırda inşa edilen 'duvar' ile sınırın her iki tarafında yaşayan nüfusun günlük yaşamı, birbiri ile olan etkileşimleri sınırlanmaktadır (Akdemir ve Akman, 2022: 207). Birbirleri ile etkileşimleri engellenen ve geçim kaynakları bakımından sıkıntılar yaşayan sınır insanları, bu bölgeden iç kesimlere doğru göç etmeye başlayacaktır. Bu durum, güvenlik olgusu çerçevesinde korunmaya çalışılan sınır bölgesinden nüfusun göçü ile çok boyutlu, çok faktörlü fizibilitelemlerle sınır insanları ve sınırın geleceği açısından tehdit oluşturacaktır.

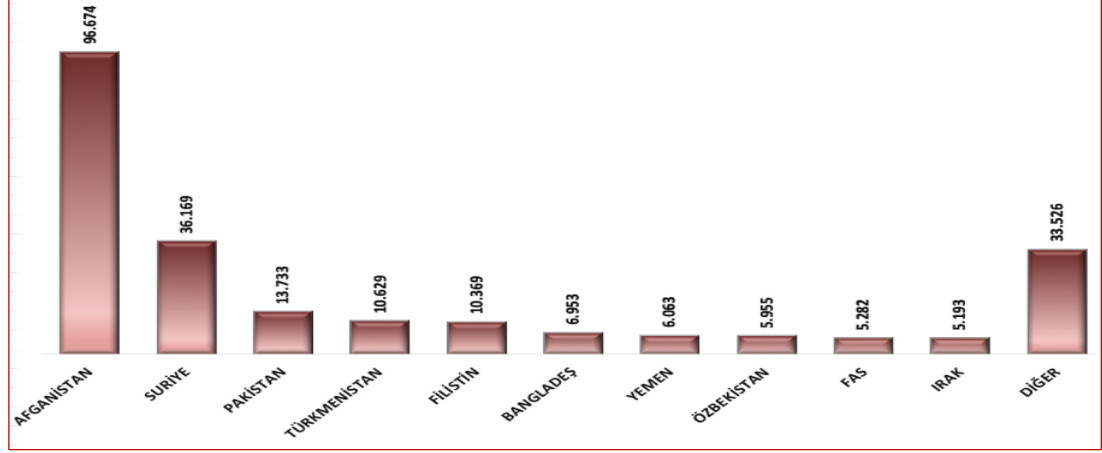
Türkiye-İran Sınırında Düzensiz Göçmenlere Karşı "Duvar"

Türkiye sahip olduğu coğrafi konumu nedeniyle yakın coğrafyasında yaşanan savaş, istikrarsızlık ve göç akınlarından doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmektedir. Coğrafi ve stratejik konumunun yanı sıra gelişen ekonomisi ile Türkiye, düzensiz göçmenler için transit ülke konumundan çıkarak artık hedef ülke haline gelmiştir. Göç süreci ve sonrasında yaşanan sorunlarını, geri-dönmek isteyen ve istemeyenlerin boyutunu, nedenlerini, beklentilerini belirlemek, böylece sorunların doğru tespitinin yapılarak ilgili kuruluşların ve devletlerin doğru politikalar oluşturması ve çözümler için eylem planları üretmesi, yapısal ve karmaşık bir sistemin, 'göçün' doğru analizinin yapılması ile mümkündür (Akdemir, 2018:52). İran özellikle ekonomik ve güvenlik kaygılar nedeni ile sığınması, düzensiz göçmen sorunu için 2001 sonrası süreçte Afgan göçmenlere yönelik sert yasa ve geri gönderme politikaları uygulamaktadır.

Türkiye'nin doğu komşusu olan İran Devleti ile olan sınırı, en istikrarlı siyasi sınırlardan birisidir. Dağlık bir topoğrafyaya sahip olan bu sınırdan, İran üzerinden göçmenler Afganistan, Pakistan, İran ve hatta Afrika kökenli olanlar Türkiye'ye yasadışı geçiş yapmaktadırlar. Göçmenler açısından risk taşıyan bu sınırda can kayıplarına varan vahim olaylar yaşanmaktadır. 2008 yılında Iğdır'da 50 kişiden fazla düzensiz göçmeni taşıyan aracın kaza yapması sonucu çok sayıda göçmen hayatını kaybetmiştir. Göçmenler, sonu ölüm ile biten yolculuklarında birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye ise ülkeye kitlesel bir şekilde göç eden düzensiz göçmen akışlarını engellemek amacıyla İran ile olan sınırına duvar örmektedir. İran üzerinden gelen göçmenlerin büyük çoğunluğu Afganlardan

oluşmaktadır. Türkiye'ye yönelen bu Afgan göçmenler, ülkelerindeki istikrarsızlık ve güvensiz ortamdan kaçarak İran üzerinden Türkiye'ye yasadışı yollarla girmektedir. 2022 yılında Göç İdaresi verilerine göre yakalanan Afgan düzensiz göçmen sayısı 53.617 kişi, Suriyeli göçmen sayısı 15.883 kişidir (Şekil 1).Türkiye bu yasadışı göçmen akışlarını engellemek amacı ile İran ile olan sınırını güvenli hale getirecek hamleler yapmaktadır.

Şekil 1. Türkiye'de Yakalanan Toplam Düzensiz Göçmenler (20.10.2022 Tarihi İtibariyle)

Kaynak. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi

Göçmen alan ve göçmen veren ülkeler arasında bir kavşak konumunda olan Türkiye'nin uluslararası göç geçmişinde, göç dalgaları nitel ve nicel özelliklerinde değişen eğilimler görülmektedir (İçduygu, 2015: 279). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ülkeye gelen göçmenlerin büyük çoğunluğu eski Osmanlı topraklarından gelenlerden oluşmakta iken günümüzde ülke hem transit hem de hedef ülke konumunda dünyanın farklı yerlerinden uzak göç almaktadır. Özellikle son yıllarda yaşanan göç akışı ile sınırları aşarak gelen göçmen sayısı artmıştır. Afganistan, Bangladeş, ve Pakistan gibi ülkelerden Türkiye'ye yoğun bir düzensiz göçmen akışı yaşanmaktadır. Düzensiz göçmenler sınır illerinden geçerek büyükşehirlere doğru ilerlemektedir.

Afgan göçmenler, Türkiye-İran sınırından yasadışı yollarla Türkiye'ye geçmektedir. Sınır duvarlarının düzensiz göç, terör, organize suçlar, uyuşturucu ve sınır kaçakçılığı gibi güvenliği tehdit edici durumları ne derecede etkilediği konusunda tartışmalar söz konusudur. Sınır duvarları düzensiz göçü tamamen engellemese de 'caydırıcı' etki yapmaktadır. Jonas'ın (2016) belirttiği gibi 'Düzensiz göçmen akışının yaşandığı sınır hattı çok uzun ve engebeli ise bütün sınıra tel ya da duvar örülmesi mümkün olmadıgından, örülü olan hattın faydası azalmaktadır. Uzun sınır hattının tamamının duvar ve tellerle örülmesi durumunda ise bütün bu hattın gözetlenmesi, insan kaynağı, teknoloji kaynağı, devriye yolları ve hendekler gibi duvar dışı gereksinimler duvarın faydasını azaltmaktadır.' (Jones, 2016).

İran üzerinden gelen göç dalgasının temel nedeni Afganistan'da yaşanan istikrarsızlık, güven ortamının olmaması ve ekonomik durumun kötüleşmesidir. Ayrıca İran Devleti'nin Afgan

göçmenlere yönelik tutumu da göçmenlerin Türkiye'ye yönelmelerine neden olmaktadır. Bitlis-Tatvan ilçesi yakınlarında İran sınırından Türkiye'ye giriş yapan Afgan mülteciler, özellikle Van merkezde kalarak çeşitli işlerde çalışmaktadır. Bu Afgan mültecilerin sayısının artmasına İran'ın Afganlı mültecileri ötekileştirmesi ve geri gönderilmeleri yönündeki çalışmaları neden olmaktadır.

Deniz'in (2021) ifade ettiği gibi "İran sınırına inşa edilen duvarın göçmen akışını ve kaçakçılığı tamamen durdurması gibi bir durumdan bahsetmek zordur. Fakat Türkiye-İran sınırına örülen duvarın caydırıcı bir etkisi söz konusudur. Duvarın örüldüğü sahada bu etkiyi görmek mümkündür ancak göçmenler duvar inşa edilmeyen alanlara doğru yeni rotalara doğru yönelmektedir. Sınırın her yerinde duvar inşa etmeye uygun topoğrafya bulunmamaktadır. Sınır hattı boyunca duvar inşa etmeye uygun olmayan alanlarda yer yer teknolojik cihazlar ve gözetleme kuleleri ile sınır güvenliği sağlanmaya çalışılmaktadır (Deniz, 2021).

Yükselen Duvarlar ve 'İllegal Ticaret'

Bölgesel kalkınmanın sağlanmasında ve geri kalmışlığın çelik zincirinin kırılmasında sınır ticareti stratejik bir öneme sahiptir. Özellikle her devlet kendi sınırları içerisindeki kaynakların korunmasını, kullanılmasını, sınırdan insan, mal, sermaye ve bilgi hareketliliğini kontrolü altında tutmak ister. Bu kontrol altında tutma isteği, o devletin en doğal hakkıdır. Bu bakımdan sınırdan geçişlerin kontrol altına alınması için sınır güvenliği, devletler açısından önem arz etmektedir.

Bölgesel farklılıkları azaltmak için sınırlar önemli fırsat kapılarıdır. Bu bağlamda sınır ticareti, genellikle birbiri ile sınırı olan komşu iki devletin halklarının ihtiyaçlarını karşılama (Sönmez, 1995: 21) amacına yönelik olarak yapılan karşılıklı etkileşimdir. Genel itibariyle yapılan sınır ticaretinin amaçları (Kökçe, 2005:17-18) şöyle sıralanabilir: Bölge halkının ihtiyaçlarını kısa vadede temin etmek, Bölge halkının refah seviyesini arttırarak, kalkınmayı gerçekleştirmek, Mal kaçakçılığını en aza indirmek, Bölgede var olan işsizliğin azaltılarak, istihdamı arttırmak, ülke içerisindeki sermayenin bölgeye akışını sağlamak, bölge, geri kalmışlığını kırarak bölgesel gelişmişlik farkını azaltmak.

Yapılan sınır ticareti ile yöre halkının ihtiyaçları temin edilmekte ve bölge ekonomisi güçlenmektedir. Fakat sınır bölgesinde yaşayan insanlar sınırın öte tarafı ile illegal ticaret faaliyetini gerçekleştirmektedir. Çok boyutlu ve birden çok aktörlü olan "illegal ticaret" veya "kaçakçılık", ülke sınırlarından her türlü maddenin yasadışı olarak ülkeye girmesi faaliyetidir. Donan ve Wilson'ın (2002) belirttiği gibi 'sınırlar ve kaçakçılık bir dereceye kadar birbirlerine göre tanımlanmıştır. Çünkü tanımı gereği de kaçakçılığın gerçekleşmesi için mutlaka bir devletin, sınırın ve devletin yasal olarak neyin ihracatı ile ithalatının yapılabileceğini bildirmesi gerekir' (Donan ve Wilson:2002:177). Baud ve Schendel (1997) bu ticaretin gerçekleşme nedenleri olarak kimi zaman malların kıt, çekici ve pahalı olmasını göstermektedir.

Bangladeş sınırında illegal ticareti araştıran Sikder (2005: 432) ‘kaçakçılığın devletler için yasadışı olarak kabul edilmesine karşın, bu ticaretin sınır bölgelerinde yaşayan insanların yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli olduğunu ve devletlerin yoksul insanların ihtiyaçlarını karşılamada başarısız olduğundan dolayı yasadışı sınır ticaretinin ortaya çıktığını’ ifade etmektedir. Sınırdaki yaşayan insanların yaptıkları illegal ticarete akrabalık ilişkilerine değinen Baud ve Schendel (1997:299) ‘yapılan bu ticaret de akrabalık ilişkilerinin büyük öneme sahip olduğunu ve buna göre hükümetlerin sınır ekonomisini ulusal ekonomiye eklemlemede başarısız oldukları birçok durumda, sınırdaki yaşayan insanların gerçekten başka şansları olmadığını’ belirtmektedir. Yapılan illegal sınır ötesi ticaretin, sınırın iki tarafına da geniş çaplı yaygınlık kazanmış olan önceki akrabalık, tanıdıklık ve dostluk gibi ilişkilere dayalı olarak yapıldığı görölmektedir.

Araştırma sahamız olan Türkiye-İran sınır bölgesinde de sınırın güvenlileştirilmesine yönelik yapılan duvarlara rağmen sınırdaki illegal ticaret devam etmektedir. Bu sınır ticareti için Sikder (2005:432) ‘kaçakçılığın devletler için yasadışı olarak kabul edilmesine karşın, bu ticaretin sınır bölgelerinde yaşayan yoksul insanların yaşamlarını devam ettirmeleri için gerekli olduğunu’ ifade etmektedir. Dolayısıyla sınırdaki illegal ticareti engellemek amacıyla her ne kadar duvar, dikenli çitler, gözetleme kuleleri ve gece görüşlü teknolojiler kullanılsa da bu önlemler geçişleri tamamiyle engellememektedir. Donan ve Wilson (2002:230), sınırdaki bu ekonomiyi her ne kadar “yıkıcı ekonomi” olarak ifade etseler de, bu sınır ekonomisi sınırdaki yaşayan halkın orada barınması için önem taşımaktadır.

Dolayısıyla sınırlarından yapılan her türlü geçişi kontrol etmek devletin en doğal hakkıdır fakat pragmatik olarak sınırdan belli miktarda sızma, kaçınılmaz olarak gerçekteşmektedir. Böylelikle sınırdaki yoksullukla boğuşan bölge halkı, büyükşehirlere göç etmek zorunda kalmayacaktır. Sınır hattı boyunca uzanan yerleşim birimlerinin en önemli temel geçim kaynakları arasında yer alan bu ticaret, bölge halkı tarafından olağan bir ticaret olarak görölmektedir. Özellikle bu illegal ticaretin yoğun yapıldığı köylerde kaçakçılık bir meslek olarak görölmektedir. Genel olarak Türkiye-İran sınırında illegal ticaretin bu kadar yoğun bir şekilde yapılmasında bölge halkının tarım ve hayvancılıktan yeteri kadar verim alamaması, bölgede yoksulluk ve işsizliğin yaygın olması ve topoğrafyanın arızalı olması gibi nedenler etkili olmaktadır. Bundan dolayı sınır ticareti, bölge için stratejik öneme sahiptir. Bu ticarete konu olan mallar küçük miktarda çay, şeker, sigara, yağ, akaryakıt ve elektronik eşyadan meydana gelmektedir. İlegal ticareti yapan bölge halkı, can güvenliklerini tehlikeye atarak zorlu dağlık arazi şartlarına dayanmakta ve böylece her türlü zorluğa rağmen bu ticareti yapmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye, komşu olduğu ölkelerin istikrarsız politikalarından doğrudan ve dolaylı olarak en fazla etkilenen ölkedir. Ekonomik sıkıntı, siyasi istikrarsızlık ve çatışma, düzensiz göçmen akışı gibi nedenlerden dolayı Türkiye, sınır güvenliği politikalarına ağırlık vermektedir. Türkiye-İran sınırı coğrafî olarak dağlık

arazili bir yapıdan meydana gelmektedir. Sınırın dağlık olması sınır güvenliğinin sağlanmasının zorlaşmasına neden olmaktadır. Ancak sınırın topoğrafik olarak zorlu olması sınır güvenliğini zorlaştırırsa da sınırın siyasi istikrarında önemi büyüktür. Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenler için önemli sınır geçiş noktası olan bu sınırda son yıllarda yapılan duvarlar, sınır geçişleri ve kaçakçılık faaliyetlerini engellemektedir. Ancak, esas olarak stratejik konumu nedeniyle göçmenlerin hedef ve transit ülke konumunda olan Türkiye'nin sınır güvenliğine daha fazla önem vermesi gerekir. Düzensiz göçün önemli rotası üzerinde bulunan Türkiye'nin göç kapasitesi doldu hatta taşmaktadır. Bu anlamda artık göçün maliyetinden daha çok güvenlik ve sosyal yönü üzerinde tartışmalar yürütülmektedir. Özellikle sınırı geçip büyük şehirlere göç eden göçmenlerin kendi aralarında organize olup beraber hareket etmeleri yer yer çatışma ve huzursuzluklara neden olmaktadır. Bunun için Türkiye'nin sınır güvenliğini dikkate alarak sınır güvenlik mekanizmalarına ağırlık vermesi gerekir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin kalkındırılması için geçmişten günümüze birbirinden farklı politikalar geliştirilmiş ve bu politikalar uygulanmaya çalışılmıştır. Bölgede topoğrafik şartların zorluğu ve olumsuz iklim şartları, bölgenin kalkınmasını zorlaştırmaktadır. Yıllardır süren güvenlik sorunu bölgenin geri kalmışlığının çelik zincirini kalınlaştırmıştır. Bölgede yaşayan insanların temel geçim kaynakları olan tarım ve hayvancılıktan istenilen verim alınamamakta, yöre halkı alternatif olarak sınır ticaretine yönelmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, İ.O. (2018). Göç ve göçlerle ilgili sorunlar. İçinde H. Akengin-İ. Dölek, (der.), *Günümüz dünya sorunları* (s.51-100). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akdemir, İ.O., ve Akman, E. (2022). Sınırın 'ötekileri' ve düşük yoğunluklu çatışma bölgeleri. İçinde H. Çiftçi, S, Yıldız, (Der.), *Sosyal bilimlerde seçme konular 6* (s.201-227). Adıyaman: İKSAD Yayınevi.
- Banerjee, P. (2010). *Borders, histories, existences: Gender and beyond*. SAGE Publications, India. (Erişim Tarihi: 28.10.2022).
- Baud, M., & Van Schendel, W. (1997). Toward a comparative history of borderlands. *Journal of World History*, 8(2), 211–242.
- Baylis, J., Steve S., Patricia O. (2008). *The globalization of world politics*, Oxford: University Press.
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik çalışmalarında yeni açılımlar: Yeni güvenlik çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8(14), 69-96.
- Booth, K. (1991). Security and emancipation. *Review of International Studies*, 17(4), 313–326.
- Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması: Barış, güvenlik, kalkınma ve çevre kavramsal dörtlüsü . *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Özel sayı: Güvenlik, 1-47.
- Brian, T., and Laczko, F. (2014). Fatal journeys tracking lives lost during migration, international organization for migration, Switzerland, https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/migrated_files/pbn/docs/Fatal-Journeys-Tracing-Lives-Lost-during-Migration-2014.pdf (Erişim Tarihi:28.10.2022).
- Brown, W. (2011). *Yükselen duvarlar zayıflayan egemenlik*. İstanbul: Metis Yayınevi
- Brunet-Jailly, E., & Dupeyron, B. (2007). Borders, borderlands, and porosity. İçinde, E. Brunet-Jailly (der.), *Comparing border security in North America and Europe* (s.1-19). Ottawa: University Of Ottawa Press.
- Buzan, B. (1991). *People, states and fear: an agenda for international security studies in the post-cold war era*, Harlow, Londra: Pearson Longman.
- Deniz, O. &Doğu, A. F. (2011). Türkiye-İran sınırı: sınırın coğrafi durumu ve sınır köylerimizin sosyo-ekonomik yapıları, *Doğu Coğrafya*, 13(19), 49-72.
- Deniz, O. (2021) *Türkiye-İran sınırına duvar: Göçmenler yeni rotalar belirliyor*, T24, <https://t24.com.tr/haber/turkiye-iran-sinirina-duvar-gocmenler-yeni-rotalar-belirliyor,973500> (Erişim Tarihi: 20:08.2022)
- Dünya Bülteni. (2022). Kaçakçıların zorlu hayatı, <https://www.dunyabulteni.net/t-genel/kacakci-larin-az-bilinen-zorlu-hayati-h190137.html> (Erişim Tarihi: 27.10.2022).
- Donnan, H., and Wilson, T. (2002). *Sınırlar-kimlik, ulus ve devletin uçları*. Yaş, Z. (Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Dettmer, J.(2021). Fortress europe takes shape as eu countries fear bigger migration flows, (<https://www.voanews.com/a/europe-fortress-europe-takes-shape-eu-countries-fear-bigger-migration-flows/6219293.html>). (Erişim Tarihi: 27.10.2022).
- Flynn, D.K. (1997). "We are the border": Identity, exchange, and the state along the Benin-Nigeria border, *American Ethnologist*, 24(2), 311-330.
- Gupta, A., & Ferguson, J. (1992). "Beyond 'culture': Space, identity and the politics of difference", *Cultural Anthropology*. 7(1), 6-23.
- Günel, K. (2002). *Coğrafyanın siyasal gücü*, İstanbul: Çantay Kitabevi.

- Hisarlıoğlu, F. (2019). "Güvenlikleştirme", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.24 https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/Guvenliklestirme_FulyaHisar%C4%B1oglu_v.1.pdf, (Erişim Tarihi: 29.10.2022).
- İçduygu, A. (2015). Türkiye'ye yönelen düzensiz göç dalgaları. İçinde Erdoğan, M.M., ve Kaya A. (Der), *Türkiye'nin göç tarihi 14.yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (S.279-294). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Jones, R. (2016). Borders and walls: Do barriers deter unauthorized migration? <https://www.migrationpolicy.org/article/borders-and-walls-do-barriers-deter-unauthorizedmigration> (Erişim Tarihi: 27.10.2022).
- Kamazima, S.R. (2004). Borders, boundaries, peoples and states: A comparative analysis of post-independence Tanzania-Uganda border regions, Phd. Thesis, University of Minnesota.
- Karaçay, A.B. (2012). Türkiye-Avrupa göç sistemi: Misafir işçilikten ulus-ötesi kimliklere. İçinde S. G. Ihlamur-Öner & N. A. Şirin Öner (der.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s.399-416). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Martinez, O.J. (2002). The dynamic of border interaction: New approaches to border analysis. İçinde C.H Schofield (der.), *Global Boundaries: World Boundaries* (s.1-14), London: Taylor & Francis e-Library.
- Newman, D. (2005). World society, globalization and a borderless world: The contemporary significance of borders and territory, *World Society Focus Paper Series*, s.1-24.
- Sikder, M.J.U. (2005). Livelihoods and informal trade at the Bangladesh border. Barun Kumar Sarkar (Trans.). *Inter-Asia Cultural Studies*, 6 (3), 432-445.
- Söylemez, A. (2022). 'Türkiye-İran sınırı kamera ve sismik sensörlerle gece gündüz gözetleniyor', <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-iran-siniri-kamera-ve-sismik-sensorlerle-gece-gunduz-gozetleniyor/2613985> (Erişim Tarihi:20.06.2022).
- Turner, B. (2008). Bir Vatandaşlık kuramının ana hatları. İçinde A. Kadioğlu (der.). *Vatandaşlığın dönüşümü içinde* (s. 107-139). İstanbul: Metis.
- Weaver, O. (1995), Securitisation and desecuritisation. İçinde D. Ronnie (der.), *On Security* (s. 46-86). New York: *Columbia University Press*.